

primær Kilde, tilmed af høj Rang. To afsluttende Kapitler behandler de samtidige tyske, nederlandske og franske Skildringer af Kalmarkrigens Historie. Sine Studier over de skriftlige Kilder har Forfatteren i en særskilt Afhandling i »Rig« 1936 suppleret med en Vurdering af de billedlige Fremstillinger af Kalmars Belejring.

Med alle sine Fortrin er og bliver Værket dog kun et Forarbejde til Krigens Historie, et Mellemlid indskudt mellem Ud-gave og Fremstilling. Dobbelt glædeligt er det da, at der omtrent samtidig er udkommet en udførlig og fuldt videnskabelig Skil-dring, hvori ogsaa Wadéns Resultater er udnyttet. Den indgaar som Led i den svenske Generalstabs imponerende Trebindsværk *Sveriges krig 1611—1632* (Stockholm 1936). Paa ca. 200 store Kvartsider (I, S. 119—317) behandles her ikke blot det snævert krigshistoriske Stof, men ogsaa Opgørets politiske Forudsæt-ninger og diplomatiske Forhistorie. Ogsaa dette Arbejde vil have Bud til danske Læsere.

Henry Bruun.

Arnold J. Toynbee: *A Study of History* (de første 3 Bd. udkom i Oxford 1934) er maaske det betydeligste Historieværk, der er under Udarbejdelse i disse Aar. Dets Plan og Vingefang er saa vidtspændende, dets Metode saa rigtig i sin Teori og dets Indhold saa opsigtvækkende, at det i høj Grad fortjener Opmærksomhed. Værket svarer nøje til sin Titel. Det er et Studium af Historien, ikke efter den sædvanlige kronologiske eller geografiske Rækkefølge, men snarere efter Linjer, der fører Tanken hen paa Comte's Sociologi. Formaålet er at sammenstille de Fakta, Historikerne har konstateret, og derunder forfølge, hvorledes ensartede Fænomener fremtræder ved forskellige Lejligheder. Det er Tanken derigennem at opnaa Kendskab til almindelige Træk ved Menneskekulturens Opstaaen, Udvikling og Undergang, maaske ovenikøbet at kunne danne sig et Skøn over Fremtidsudsigterne. Der er altsaa Tale om en Art Historiens Filosofi, men i Overensstemmelse med engelsk Videnskab bygget paa Erfaringens Grundlag. Til Opnaaelse af Formaålet inddrages den samlede Verdenshistorie i Undersøgelserne. Toynbee er uhyre belæst, selv i de nyeste Værker; da han særlig har sysselsat sig med byzantinsk og islamitisk Kultur, begrænser han sig ikke til den vesteuropæiske Kulturverden og dens nærmeste Forudsætninger, saaledes som det store Flertal af Historikerne gør. Han opererer ikke med Nationalkulturer, men med hele Kultursamfund (*civilizations*), saa udbredte som de kan være. Af saadanne Højkulturer eller Kultur-

kredse forefinder han indenfor de 6000 Aar, som Menneskehedens Historie omfatter, 21. I første Hovedafsnit diskuterer han disse Kulturers Afgrænsning i Tid og Rum og indbyrdes Forhold. Værket er ialt planlagt til at omfatte 13 Hovedafsnit; men de udkomne Bind indeholder kun de tre, nemlig foruden den omtalte Indledning Behandlingen af Kulturers Opstaaen og af deres Udvikling. Som Eksempel kan anføres Resultatet angaaende Kulturers Tilblivelse. Toynbee mener ikke, de skyldes enten en særlig Race eller en særlig Slags Naturomgivelser, altsaa heller ikke, at de er Resultatet af bestemte materielle Forhold. Derimod tror han, der er Mulighed for, at en Menneskegruppe, der kommer til at staa overfor en Hindring (challenge), foraarsaget af Naturen eller af andre Menneskesamfund eller Samfundsgrupper, vil reagere ved at organisere sig til Gensvar (response) herpaa og saaledes blive i Stand til at tage Kampen op med Hindringerne. Vanskelige Naturforhold, Nederlag og Undertrykkelse bringer Menneskene til at tage sig sammen. Den ægyptiske og sumeriske Kultur kan tænkes opstaaet, da den »afrasiske« Steppe fra Atlanterhavet til Himalaya tørrede ud og blev Ørken, mens Indbyggerne for at redde sig maatte ty ned i Floddalene og gaa i Lag med Kultivering af Sumpe, Udryddelse af disses Vilddyr og Foranstaltninger mod Oversvømmelser. Hindringer stimulerer dog kun til en vis Grad. De kan ogsaa blive uovervindelige. Den gyldne Middelvej fører længst. Naar Menneskene ved deres response fremkalder en ny challenge, som atter overvindes ved response, udvikles Kulturen videre, og det under en stadig Vekslen mellem Differentiation og Bestræbelser mod Helhed. I de følgende Bind vil Forfatteren undersøge Betingelserne for Kulturers Undergang, Betydningen af Universalstater og Universalkirker, Berøringspunkter mellem Kulturerne, Rytmen i deres Udvikling og som sagt Fremtidsudsigterne. Slutafsnittet skal handle om »Historikernes Inspirationer«.

Som Grundlag for Betragtningerne aftrykkes udførlige Citater, baade fra Digtere og Historikere. Stilen er af høj litterær Værdi, anfører træffende Paralleller og indeholder malende Billeder; Fremstillingsformen er stærkt paavirket af Bibelen. Værkets Dristighed og Fantasi er i høj Grad egnet til at fremkalde Eftertanke, men ogsaa Indvendinger. Allerede Omtalen af Afgrænsningen mellem Civilisationerne ægger Læserens Modsigelseslyst. Er der f. Eks. tilstrækkelig Grund til at skelne mellem Indic Kultur og en Hindu Kultur? Og siden spørger man undertiden, om ikke der jongleres med Eksemplerne, eller om et eller andet Hovedresultat nu ogsaa bygger paa sikre Slutninger. Paa talrige Punkter forekommer dog

de fremsatte Ideer overbevisende, til Tider geniale, og hvis det lykkes at gennemføre Værket efter Planen, tør man vente, at Slutningsbindene vil sætte dybe Spor i Aandshistorien. Næppe noget andet historisk Enkeltmandsværk i Nutiden er saa stort anlagt og ejer saa mange Betingelser for at blive det typiske Udtryk for den historiske Opfattelse, der for Tiden har Overtaget i Vestens Lande.

Georg Norregaard.

Da Friedrich Meinecke i 1932 fyldte støvets år, udtalte han, at alle de historiske spørgsmål, til hvis besvarelse han siden havde viet sit livs arbejde, først ret var steget op for ham ved Øvrerhin. — M. var fra 1901 til 1906 professor i Strassburg, derefter til 1914 i Freiburg im Breisgau i Baden. — Måske, udtalte han videre, vilde han dog komme til at efterlade sit forsøg på en løsning af det sidste af disse spørgsmål, det, der lå ham stærkest på hjerte, men også var det vanskeligste, som et fragment.

Det værk, som M. her tænker på, har han haft den lykke at kunne udsende sidst på året 1936: *Die Entstehung des Historismus*. Selv om M. selv føler det sådan, at han kun giver et fragment af det, der har foresvævet ham som den ideelle løsning, så er »Die Entstehung des Historismus« med sine 2 bd. på i alt 664 sider dog et værk, der i M.'s produktion i idéindhold og formfuldendthed jævnbrydligt rager op ved siden af »Weltbürgertum und Nationalstaat« og »Die Idee der Staatsräson«. Det fortjener til visse, at også andre landes historikere beskæftiger sig dermed og lærer deraf.

Som mange veje førte til Rom, således førte mange åndsstrømninger frem til »historismen«, den historiske tænkning, hvis opkomst ifølge M. er en af de største åndelige revolutioner, som vesterlandet har oplevet. Karakteristisk for denne tænkning er, hævder M., (bl. a. i det tidligere holdte foredrag »Klassizismus, Romantizismus und Historisches Denken im 18. Jahrhundert«, 1936), sansen for individualitet og udvikling i historien, sansen for den stadige flyden og forandring af alt, hvad mennesker har skabt (alle menschlichen Gebilde), tillige sansen for, at dette ikke blot er genkommende typer og svarer til almene lovmæssigheder, men også har en helt individuel og egenartet karakter.

»Historismen« i »god«, »positiv« betydning satte, siger M., sin skønneste blomst i Leopold v. Rankes historieskrivning, og af denne giver M. en smuk og indtrængende karakteristik i en mindetale, holdt i 50-året efter Rankes død. Talen er aftrykt som et tillæg til »Die Entstehung des Historismus«, men M. følger